

PRIVREMENO IZVJEŠĆE
30. kolovoz–18. rujan 2024.

20 rujan 2024.

I. IZVRŠNI SAŽETAK

- Lokalni izbori u Bosni i Hercegovini će se održati 6. listopada 2024. godine. Birači će birati načelnike i članove općinskih zakonodavnih tijela u 143 općine u zemlji.
- Lokalni izbori prvenstveno su regulirani Ustavom i Izbornim zakonom. Iako je šira izborna i ustavna reforma bila predmetom dugotrajnih diskusija, došlo je do zastoja uslijed nedostatka političke volje i nepostizanja dogovora u parlamentu. 26. ožujka 2024. godine, Ured visokog predstavnika, tijelo Ujedinjenih naroda sa mandatom da nadgleda provođenje Daytonskog mirovnog sporazuma, nametnulo je opsežne izmjene i dopune Izbornog zakona, u svezi svih aspekata izbornog procesa. Iako nije bio proveden postupak javnih konzultacija, održani su bilateralni konzultativni sastanci sa predstavnicima glavnih aktera, a sugovornici Izborne promatračke misije (EOM) ODIHR-a izrazili su općenito slaganje s amandmanima.
- Izborima upravlja Središnje izorno povjerenstvo (SIP), 143 općinska izborna povjerenstva (OIP) i 5.400 biračkih odbora (BO). SIP redovno održava sjednice, koje su otvorene za javnost i mogu se uživo pratiti online. Sukladno amandmanima iz 2024., predsjednike i dopredsjednike OIP više ne imenuju političke stranke, već SIP. Prema SIP-u, pokazalo se da pronalaženje predsjednika i dopredsjednika OIP koji nemaju političku pripadnost predstavlja veliki izazov, te da trenutno postoji dosta neupražnenih mjesta. U tijeku su tehničke pripreme za izbore i SIP zasad pravovremeno donosi ključne odluke. Veliki broj sugovornika ODIHR EOM bio je mišljenja da razmjere novih zadataka nametnutih SIP-u naprežu njegove kapacitete do krajnjih granica, posebice imajući u vidu vremenski raspored i sredstva koja ima na raspolaganju. Sukladno amandmanima iz 2024., SIP će na dan izbora provesti četiri pilot projekta iz oblasti informatičkih i komunikacijskih tehnologija (IKT).
- Pravo glasa imaju građani koji su na dan izbora navršili 18 godina, osim onih koji su osuđeni za teška kaznena djela ili su odlukom suda lišeni poslovne sposobnosti. Oko 3,4 miliona birača zavedeno je u Središnji birački spisak (SBS). Iako većina sugovornika ODIHR EOM nije dovodila u pitanje inkluzivnost SBS-a, izražena je određena zabrinutost glede njegove točnosti. Po mišljenju većine sugovornika ODIHR EOM, birački spiskovi su bili dostupni na uvid javnosti sukladno obvezama.
- Pravo na učešće daje se građanima sa biračkim pravima. Nakon amandmana iz 2024., nijedna osoba koja je osuđena od strane bilo kojeg međunarodnog ili domaćeg suda za zločin genocida, zločine protiv čovječnosti ili ratne zločine ne može se kandidirati na izborima. Kandidati na lokalnim izborima mogu biti na stranačkim ili koalicijskim listama, te mogu biti neovisni kandidati ili na listi neovisnih kandidata. SIP je potvrdilo učešće za ukupno 296 političkih subjekata; sveukupno, 26.089 kandidata će učestvovati na ovim izborima. Po prvi put se podnošenje prijave vršilo isključivo u elektronskoj formi, putem posebne online platforme.
- Zakonom je propisana rodna kvota od 40 posto za kandidatske liste, sa konkretnim uvjetima glede pozicioniranja. Zakon također propisuje rodnu kvotu od 40 posto za članove SIP i OIP. Žene su i dalje nedovoljno zastupljene; trenutno u državnim i entitetskim zakonodavnim tijelima, 17 do 28 posto izabranih članova su žene. Na prethodnim lokalnim izborima, samo pet žena je izabrano za načelnice u 140 utrka, te je samo 19,6 posto žena izabrano u općinska zakonodavna tijela.

- Izborna kampanja službeno je počela 6. rujna i završiti će se 5. listopada ujutro. Amandmani iz 2024. zabranjuju svaku vrstu vođenja kampanje, uključujući i online kampanju, od dana raspisivanja izbora do razdoblja službenog početka kampanje, te daju ovlasti SIP-u da sankcionira kršenja. SIP je opsežno koristilo svoje nove ovlasti, izricanjem mnogobrojnih novčanih kazni za preuranjenu kampanju. Amandmani su također detaljnije regulirali zloupotrebu javnih sredstava, međutim u velikom broju slučajeva SIP nije moglo pronaći dovoljno dokaza da utvrdi kršenja. Sa službenim početkom kampanje, diljem zemlje pojavili su se plakati, poster i leci koji promiču širok raspon kandidata. Kandidati se također obraćaju biračima putem društvenih mreža, što uključuje Facebook i X.
- Političke stranke zastupljene u državnim i entitetskim zakonodavnim tijelima imaju pravo na godišnje javno financiranje, koje se može koristiti za financiranje izbornih kampanja. Zakon ograničava iznose priloga i trošenje sredstava, te zabranjuje određene izvore financiranja; amandmani iz 2024. pooštrili su kazne za prekoračenje trošenja sredstava. Sukladno prethodnoj preporuci ODIHR, amandmani iz 2024. uveli su privremeno izvještavanje o financiranju kampanje, međutim SIP ne planira objaviti izvješća prije dana izbora. SIP ima mandat za nadzor nad financiranjem političkih stranaka i kampanja i može izreći kazne u slučaju kršenja. Iako su sugovornici ODIHR EOM općenito pozdravili nedavno donesene amandmane glede financiranja kampanje, mnogi su izrazili zabrinutost glede kapaciteta SIP-a da vrši učinkovit i pravovremeni nadzor, uzimajući u obzir ograničena sredstva na raspolaganju.
- Iako postoji pluralistično medijsko ozračje, sa velikim brojem medijskih kuća, mediji su podijeljeni po etničkoj i političkoj pripadnosti. Sugovornici ODIHR EOM također su naglasili verbalne napade i prijetnje novinarima, strateško korištenje tužbi za klevetu od strane političara, kao i lošu financijsku situaciju javnih emitera, naročito na državnoj razini. Elektronski mediji su obvezni poštivati načela ravnoteže i nepristranosti, posebice u informativnim i drugim političkim programima. Javni emiteri moraju besplatno obezbjediti emitiranje kandidatima, koji također mogu platiti za emitiranje u javnim i privatnim medijima. Regulatorna agencija za komunikacije nadležna je za nadzor poštivanja zakona od strane emitera, međutim zbog nepostojanja programa za monitoring medija, agencija vrši monitoring isključivo po podnošenju prigovora.
- Birači i kandidati na izborima mogu izbornoj administraciji podnijeti prigovore. Žalbe na većinu odluka SIP-a podliježu provjeri od strane Apelacionog odjeljenja Suda Bosne i Hercegovine. Sukladno prethodnoj preporuci ODIHR, amandmanima iz 2024. produžili su se određeni rokovi za podnošenje prigovora i žalbi. SIP je do sada rješavao većinu pritužbi na javnim sjednicama, međutim nije objavljavao odluke. Dosad se većina žalbi i postupaka SIP-a po službenoj dužnosti odnosila na preuranjenu kampanju, zloupotrebu javnih sredstava i imenovanje predsjednika i dopredsjednika OIP. U velikom broju slučajeva SIP je utvrdilo kršenja u svezi s preuranjenom kampanjom, međutim usljed nedostatka dokaza odbacilo je veći broj prigovora u kojim se navodila zloupotreba javnih sredstava.
- Zakon predviđa promatranje izbora u svim fazama izbornog procesa od strane građanskih i međunarodnih promatrača, te promatrača koje imenuju politički subjekti. Amandmani iz 2024. izričito navode da promatrači moraju biti u mogućnosti da provode učinkovito promatranje. *Pod Lupom*, glavna promatračka koalicija civilnog društva, uputila je 55 dugoročno angažiranih promatrača, te planira da uputi oko 1.000 kratkoročno angažiranih promatrača da prate aktivnosti na dan izbora.

II. UVOD

Na poziv vlasti Bosne i Hercegovine da promatra lokalne izbore 6. listopada 2024. godine, te temeljem preporuka misije za procjenu potreba obavljene od 20. do 23. svibnja 2024., OESS-ov Ured za demokratske institucije i ljudska prava (ODIHR) otvorio je Izbornu promatračku misiju (EOM) 30. kolovoza 2024.¹ Misija koju predvodi Corien Jonker sastoji se od 11 članova središnjeg tima stacioniranog u Sarajevu i 20 dugoročno angažiranih promatrača, koji su 6. rujna raspoređeni na 10 lokaliteta širom zemlje. Članovi Misije dolaze iz 18 zemalja sudionica u OESS-u. ODIHR je zatražio od zemalja sudionica da upute 300 kratkoročno angažiranih promatrača u svrhu promatranja tijekom izbornog dana.

III. POZADINA I POLITIČKI KONTEKST

8. svibnja, Središnje izborno povjerenstvo (SIP) je sukladno zakonskim odredbama raspisalo lokalne izbore za 6. listopad. Birači će izabrati načelnike i članove općinskih vijeća u 143 općine u zemlji.

Prema Ustavu iz Općeg okvirnog sporazuma za mir iz 1995. godine (poznatog kao Daytonski mirovni sporazum), zemlju čine dva entiteta: Federacija Bosne i Hercegovine i Republika Srpska.² Na državnoj razini, izvršne ovlasti obavljaju Predsjedništvo BiH i Vijeće ministara BiH, zakonodavne ovlasti Parlamentarna skupština BiH, te pravosudne ovlasti Sud Bosne i Hercegovine i Ustavni sud Bosne i Hercegovine. Ustav Bošnjacima, Hrvatima i Srbima daje status „konstitutivnih naroda“. Građani se također mogu izjasniti kao „Ostali“, identificiranjem s nekom drugom etničkom skupinom ili izborom da se ne povezuju ni sa jednom skupinom.³ Daytonskim mirovnim sporazumom također je osnovan Ured visokog predstavnika (OHR), koji je zadužen za nadgledanje provedbe civilnih aspekata mirovnog dogovora.⁴

Nakon nekoliko neuspješnih pokušaja političkih stranaka da postignu dogovor o ustavnim i izbornim reformama, visoki predstavnik je 2. listopada 2022. godine (odmah po zatvaranju biračkih mjesta na općim izborima) nametnuo izmjene Izbornog zakona, te šire dopune 26. ožujka 2024. godine. (Vidjeti *Pravni okvir*). EU je 21. ožujka 2024. godine pozvala Bosnu i Hercegovinu na pregovore o članstvu, što predstavlja značajan korak ka dugotrajnom vanjskopolitičkom cilju. Opća skupština UN-a je 23. svibnja usvojila rezoluciju kojom se određuje godišnje obilježavanje genocida u Srebrenici; dan prije je Narodna skupština Republike Srpske (NSRS) zatražila povlačenje rezolucije. Reagirajući posebice na reforme visokog predstavnika iz ožujka 2024. godine, predsjednik Republike Srpske Milorad Dodik, kojem se sudi pred Sudom Bosne i Hercegovine zbog neprovođenja odluka visokog predstavnika, poduzeo je niz koraka kojim je osporio ustavni poredak Bosne i Hercegovine.⁵

¹ Vidjeti prethodna [ODIHR-ova izvješća o izborima u Bosni i Hercegovini](#).

² Uz to, Distrikt Brčko ima posebni status jedinice lokalne samouprave pod neposrednim suverenitetom države. Svaki od dva entiteta ima svoj poseban etnički sastav i širok stupanj autonomije, što uključuje vlastiti ustav, političku strukturu, institucije uprave, te administrativna i pravosudna tijela.

³ U državnom Zakonu o zaštiti prava pripadnika nacionalnih manjina, službeno je prepoznato 18 nacionalnih manjina. Prema posljednjem popisu, provedenom 2013. godine, 2,7 posto stanovnika BiH izjasnili su se kao „Ostali“. Tada su Romi sa 12.583 pripadnika sačinjavali najveću nacionalnu manjinu.

⁴ Nakon sastanka u Bonnu u prosincu 1997. i temeljem Aneksa 10. Daytonskog mirovnog sporazuma, Vijeće za provedbu mira ovlastilo je visokog predstavnika da vrši nametanje „obvezujućih odluka, prema vlastitom nahodjenju... kada strane nisu u mogućnosti da postignu dogovor“.

⁵ Što uključuje i usvajanje zasebnog izbornog zakona za Republiku Srpsku u travnju 2024. (vidjeti *Pravni okvir*). Vlasti Republike Srpske su 23. svibnja 2024. objavile da će do kraja mjeseca lipnja Federaciji BiH dostaviti prijedlog za „mirno razdruživanje“. G-din Dodik je 8. lipnja u Beogradu nazočio „Svesrpskom saboru“, na kojem je predložena deklaracija „o zaštiti nacionalnih i političkih prava i zajedničke budućnosti srpskog naroda“, koju je NSRS usvojila 2. srpnja. NSRS je 4. srpnja usvojila državnu himnu i grb Srbije kao vlastita obilježja.

Tradicionalno, poruke većine glavnih političkih stranaka ciljaju na jedan konstitutivni narod, mada je nekoliko stranaka zauzelo multietnički, „građanski“ stav prema biračkom tijelu.⁶ Na državnoj razini, vlast sačinjavaju Socijaldemokratska partija Bosne i Hercegovine (SDP BiH), Narod i pravda (NiP), Naša stranka (NS), Hrvatska demokratska zajednica Bosne i Hercegovine (HDZ BiH) i Savez nezavisnih socijaldemokrata (SNSD).⁷

Žene su i dalje nedovoljno zastupljene u javnom i političkom životu. Trenutno u državnim i entitetskim zakonodavnim tijelima, 17 do 28 posto izabranih članova su žene. Na prethodnim lokalnim izborima, samo pet žena je izabrano za načelnice (u 140 neposrednih izbora), te 618 za općinska zakonodavna tijela (19,6 posto od ukupnog broja izabranih članova).

IV. PRAVNI OKVIR I IZBORNI SUSTAV

Lokalni izbori prvenstveno su regulirani Ustavom i Izbornim zakonom iz 2001. godine (posljednje izmjene i dopune izvršene su 2024.), kao i Zakonom o financiranju političkih stranaka iz 2012. godine.⁸ Bosna i Hercegovina je potpisnica osnovnih međunarodnih i regionalnih instrumenata za demokratske izbore.⁹ Od usvajanja, Izborni zakon je mijenjan i dopunjavan nekoliko puta; sugovornici ODIHR EOM potvrdili su da je šira izborna i ustavna reforma bila predmetom dugotrajnih diskusija sa učešćem domaćih aktera i međunarodne zajednice, međutim došlo je do zastoja uslijed nedostatka političke volje i nepostizanja dogovora u parlamentu.¹⁰ Visoki predstavnik je 26. ožujka nametnuo Zakon o izmjenama i dopunama Izbornog zakona (u daljem tekstu: amandmani iz 2024.).¹¹ Postupak javnih konzultacija nije proveden glede nametnutih izmjena, međutim ODIHR NAM je obavješten da su se održali bilateralni konzultativni sastanci sa predstavnicima glavnih aktera u izbornom procesu, uključujući i SIP.¹²

Amandmani iz 2024. opsežni su i odnose se na sve aspekte procesa: između ostalog, predviđen je javni pristup biračkom popisu; uvođenje novih pravila o podobnosti kandidata i prestanku izabranih mandata; izmjena sastava i mehanizma imenovanja biračkih povjerenstava; izmjena određenih procedura za glasovanje; ažuriranje i detaljnije reguliranje odredbi glede predizborne kampanje, financiranja kampanje i medija; promjena određenih aspekata rješavanja izbornih sporova; kao i strože sankcije za kršenje predizborne kampanje. Izmjene također predviđaju postupno uvođenje informacijsko-

⁶ U Federaciji Bosne i Hercegovine, glavne stranke su Demokratska fronta (DF), Hrvatska demokratska zajednica Bosne i Hercegovine (HDZ BiH), Narod i pravda (NiP), Naša stranka (NS), Savez za bolju budućnost Bosne i Hercegovine (SBB BiH), Stranka demokratske akcije (SDA) i Socijaldemokratska partija (SDP BiH). SDA se uglavnom fokusira na glasače koji se izjašnjavaju kao Bošnjaci, dok se HDZ, zajedno sa manjim strankama, fokusira na hrvatsko biračko tijelo. Ostale stranke su zauzele multietnički pristup. U Republici Srpskoj, glavne stranke su Partija demokratskog progresa (PDP), Savez nezavisnih socijaldemokrata (SNSD) i Srpska demokratska stranka (SDS); sve tri stranke se fokusiraju na srpsko biračko tijelo.

⁷ SDP, NiP i NS su poznati kao ‘Trojka’.

⁸ Uz to, entitetski zakoni sadrže, *inter alia*, detaljne odredbe kojim se reguliraju njihovi izborni sistemi, kao i registriranje i djelovanje političkih stranaka. SIP donosi propise kojim se dopunjavaju zakoni.

⁹ Što uključuje [Opću deklaraciju o ljudskim pravima](#) iz 1948., [Međunarodnu konvenciju o uklanjanju svih oblika rasne diskriminacije](#) iz 1965., [Međunarodni pakt o građanskim i političkim pravima](#) iz 1966., [Konvenciju o uklanjanju svih oblika diskriminacije žena](#) iz 1979., [Konvenciju UN-a protiv korupcije](#) iz 2003., [Konvenciju UN-a o pravima osoba s invaliditetom](#) (CRPD) iz 2006., [Europsku konvenciju o ljudskim pravima](#) iz 1950. i [Okvirnu konvenciju Vijeća Europe za zaštitu nacionalnih manjina](#) iz 1994. BiH je članica Vijeća Europe i Europske komisije Vijeća Europe za demokraciju kroz pravo (Venecijanska komisija) i Skupine država protiv korupcije (GRECO).

¹⁰ Sugovornici ODIHR-ovog EOM-a su spomenuli nekoliko primjera razgovora o izbornoj reformi, uključujući i Neum 2022. godine, koji nisu doveli do zakonodavnih rezultata. Visoki predstavnik je u prosincu 2023. godine pozvao domaće političke aktere da zajednički usvoje neophodne izmjene kako bi se osigurao integritet izbora. Iako je došlo do niza rasprava o različitim nacrtima izbornog zakona upućenim u parlament od strane pojedinačnih političkih aktera krajem 2023. i početkom 2024., nijedan od njih nije usvojen kao zakon.

¹¹ Naknadno je Zakon o izmjenama i dopunama Izbornog zakona dopunjen sa corrigendom (ispravkama), kojim se *de facto* produžio mandat nekih od članova SIP-a, čime im je omogućeno da budu na funkciji za opće izbore 2026. godine.

¹² Neki od sugovornika ODIHR-ovog EOM-a su izjavili da je OHR održao bilateralne konzultacije sa njima, te da im je bila pružena prilika da komentiraju dijelove nacrtu.

komunikacijskih tehnologija (IKT) u izborni proces (vidjeti *Izbornu administraciju*). Iako su sugovornici ODIHR EOM izrazili općenito slaganje s izmjenama, posebice sa uvođenjem novih tehnologija, promjenama u sastavu biračkih odbora s ciljem njihovog depolitiziranja i detaljnijim pravilima kampanje, neke su odredbe dovedene u pitanje glede njihove prikladnosti u jačanju integriteta procesa i povjerenja birača.¹³

19. travnja, nedugo nakon donošenja amandmana, NSRS je usvojila vlastiti izborni zakon i uvela novo izborno povjerenstvo na entitetskoj razini, koje bi imalo isključivu nadležnost nad izbornim procesom u Republici Srpskoj.¹⁴ Nakon toga je primjenu ovog zakona obustavio Ustavni sud Bosne i Hercegovine do donošenja konačne odluke.¹⁵

Članovi općinskih vijeća (u Federaciji) i općinskih skupština (u Republici Srpskoj) biraju se na osnovu proporcionalnog izbornog sustava, s preferencijalnim glasovanjem i zakonskim pragom od 3 posto za dodjelu mandata. Broj vijećnika varira ovisno o broju registriranih birača.¹⁶ Sukladno amandmanima iz 2024., birači mogu naznačiti preferenciju za najviše tri kandidata na listi po vlastitom izboru, ili glasovati za listu bez navođenja preference za bilo kojeg kandidata.¹⁷ Prvo dobijaju mandat kandidati sa osvojenim brojem preferencijalnih glasova od najmanje 10 posto od glasova datih određenoj listi; ostali dobijaju mandate na osnovu rednog broja na listi. Načelnici se biraju izravno prema većinskom sustavu, a izabire se kandidat koji je osvojio najveći broj glasova. Gradonačelnike Sarajeva, Mostara i Distrikta Brčko neizravno biraju zakonodavna tijela općina. Svi se mandati dodjeljuju na četiri godine.

Izborni zakon regulira način izbora kandidata koji pripadaju jednoj od 18 zakonsko priznatih nacionalnih manjina u općinska vijeća i skupštine. U općinama u kojim je ukupan broj pripadnika ovih manjina najmanje tri posto od ukupnog stanovništva, najmanje jedno mjesto mora pripasti predstavniku nacionalnih manjina.

V. IZBORNA ADMINISTRACIJA

Izborima upravlja troslojna struktura, koja se sastoji od SIP-a, 143 općinska izborna povjerenstva (OIP) i 5.400 biračkih odbora. SIP je stalno tijelo sa širokim ovlastima za nadgledanje provođenja izbornog zakonodavstva.¹⁸ Sukladno zakonu, SIP čine dva bošnjačka, dva hrvatska i dva srpska člana, te jedan član iz reda „Ostalih“, koji se biraju za mandat od sedam godina. Sadašnja predsjednica predstavlja „Ostale“.¹⁹ SIP redovno održava sjednice, koje su otvorene za javnost i mogu se uživo pratiti online. OIP su stalna tijela koja uz suglasnost SIP-a imenuju općinska vijeća na mandat od sedam godina. Ona su nadležna za nadgledanje glasovanja i brojanje na biračkim mjestima koja im pripadaju i unos podataka za preliminarne izborne rezultate. BO upravljaju glasovanjem i brojanjem glasačkih listića Amandmani iz 2024. smanjili su zastupljenost političkih stranaka u OIP i obvezali SIP da imenuje, obučava i ocjenjuje predsjednike i dopredsjednike OIP, koje su prethodno nominirale stranke. SIP je obavijestilo ODIHR

¹³ Što uključuje promjene za birače glede preferencijalnog glasovanja, pravila o prestanku mandata i izuzeća od sudske provjere odluka SIP-a o imenovanju predsjednika i dopredsjednika biračkih povjerenstava.

¹⁴ Republika Srpska je u više navrata usvajala zakone kojim se osporavaju ovlasti državnih institucija i OHR-a. Naprimjer, NSRS je 27. lipnja usvojila zakon o neprovođenju odluka Ustavnog suda Bosne i Hercegovine na teritoriju Republike Srpske (i neobjavlivanju odluka visokog predstavnika).

¹⁵ Ustavni sud je obavijestio ODIHR-ov EOM da će donijeti odluku 19. rujna.

¹⁶ Općine sa manje od 8.000 registriranih birača biraju između 11 i 17 članova; općine koje imaju između 8.000 i 20.000 registriranih birača biraju između 17 i 25 članova; te općine sa preko 20.000 birača biraju između 25 i 31 člana.

¹⁷ Prethodno nije bilo ograničenja na broj preferencijalnih glasova. Prema amandmanima iz 2024., ako su označena više od tri kandidata, smatra se da je lista dobila važeći glas, ali se preferencijalni glasovi neće brojati.

¹⁸ SIP imenuje Zastupnički dom Bosne i Hercegovine na prijedlog Posebnog povjerenstva za izbor i imenovanje Parlamentarne skupštine BiH, koje čine tri člana iz Visokog sudskog i tužiteljskog vijeća, dva člana iz Zajedničkog povjerenstva Zastupničkog doma Parlamentarne skupštine Bosne i Hercegovine i dva člana iz SIP-a.

¹⁹ Predsjednika biraju članovi SIP-a između sebe. Zakon propisuje da po jedan pripadnik Bošnjaka, Hrvata i Srba, te jedan pripadnik „Ostalih“ obavlja mandat predsjednika na period od 21 mjesec.

EOM da se pokazalo da angažiranje BO predsjednika i dopredsjednika koji nemaju političku pripadnost predstavlja veliki izazov.

Prema zakonu, SIP i OIP moraju imati zastupljenost svakog od spolova u iznosu od najmanje 40 posto. Dva od sadašnjih sedam članova SIP-a, uključujući i predsjednika, su žene (28,5%).²⁰ Od ukupno 581 člana SIP-a, 46 posto su žene.

U tijeku su tehničke pripreme za izbore i SIP zasad pravovremeno donosi ključne odluke. SIP je za ove izbore usvojilo preko 30 propisa i podzakonskih akata. Općenito gledajući, propisi i podzakonski akti SIP-a se pravovremeno objavljuju na web-stranici SIP-a. Sukladno amandmanima iz 2024., SIP je sada ovlašteno da podnosi prijedlog proračuna bez izmjena od strane Ministarstva financija, što će olakšati financiranje izbora.²¹ Prema SIP-u, kasno donošenje amandmana dovelo je do kašnjenja u određenim postupcima nabavke i zapošljavanja. Do roka koji je istekao 22. kolovoza, SIP je bilo u mogućnosti da potvrdi imenovanja za samo 9.000 predsjednika i dopredsjednika BO od oko 10.800 koliko ih je potrebno. Prema rasporedu, obuka članova BO treba biti završena do 26. rujna, iako bi izuzetno mogla da potraje i do 4. listopada. Veliki broj sugovornika ODIHR EOM-a bio je mišljenja da razmjere novih zadataka nametnutih SIP-u naprežu njegove kapacitete do krajnjih granica, posebice imajući u vidu vremenski raspored i sredstva koja ima na raspolaganju.

Sukladno amandmanima iz 2024., te uz financijsku pomoć donatorske zajednice, SIP provodi četiri pilot-projekta iz oblasti IKT-a, koji će biti testirani na dan izbora na oko 10 posto biračkih mjesta.²²

Amandmani iz 2024. propisuju da će pristup za birače sa invaliditetom biti uzet u obzir u odabiru lokacija za biračka mjesta. U amandmanima se također poziva na usvajanje posebnih pravila za osobe sa invaliditetom u slučaju uporabe novih tehnologija.

Obuka birača obavlja se audio-vizualnim sredstvima i uglavnom se fokusira na različite metode glasovanja, uključujući i glasovanje u inozemstvu. SIP je također krenulo sa organiziranjem kampanja koje ciljaju konkretne skupine birača, uključujući i romsku populaciju, osobe sa invaliditetom, te žene i mlade ljude, kao i kampanja kako bi se povećala svjesnost o pilot-projektima u općinama u kojim će se provoditi.

VI. REGISTRIRANJE BIRAČA

Pravo glasa imaju građani u dobi od 18 godina i više, osim onih koji su osuđeni za teška kaznena djela, uključujući ratne zločine, ili su odlukom suda lišeni poslovne sposobnosti, uključujući i na temelju mentalnog i psihosocijalnog invaliditeta. Ograničenja izbornih prava na temelju mentalnog invaliditeta u suprotnosti su sa opredjeljenjima OEES-a i drugim međunarodnim standardima.²³

²⁰ Od ukupno 68 uposlenika SIP-a, 51 posto su žene, što uključuje dva od šest rukovoditelja i pet od sedam šefova odjela.

²¹ Odjel financija SIP-a obavijestio je ODIHR EOM da je ukupni proračun SIP-a u iznosu od 15,877.000 BAM (oko 8,12 miliona eura) odobren za ove izbore, dok će gradovi i općine izdvojiti preostala potrebna sredstva. Procjenjuje se da će ovi izbori ukupno koštati 19 miliona BAM (oko 9,71 milion eura).

²² Pilot-projekti uključuju autentifikaciju otiska prsta i prijenos rezultata izbora s biračkih mjesta izravno u SIP (što će se provesti na 65 biračkih mjesta u 11 općina); optičke skenere za prebrojavanje glasova (na 145 biračkih mjesta u sedam općina); i biometrijsku identifikaciju birača na 138 biračkih mjesta u Distriktu Brčko. Posljednji projekt, sustav videonadzora koji će biti pilotiran na 10 biračkih mjesta u pet općina, financiran je od strane Ministarstva financija Bosne i Hercegovine.

²³ Stavak 7.3 [OEES-ovog Dokumenta iz Kopenhagena](#) iz 1990. godine navodi da će države sudionice “zajamčiti opće i jednako pravo glasa odraslim građanima”. Vidjeti Članke 12. i 29. [CRPD-a](#). Vidjeti također Stavak 48. [Općeg komentara br. 1 na Članak 12. CRPD-a](#), u kojem se kaže da „sposobnost osobe da donosi odluke ne može poslužiti kao opravdanje za bilo kakvo isključivanje osoba sa invaliditetom iz ostvarivanja [...] prava da bira [i] prava da se kandidira na izborima”.

Registracija birača je pasivna u zemlji; SIP vodi Središnji birački spisak (SBS), koji je izveden iz registra stanovništva i zasnovan na stalnom i privremenom prebivalištu građana.²⁴ Zakon također omogućuje glasovanje izvan zemlje, za koje su birači obvezni da izvrše elektronsku registraciju pred svake nove izbore.²⁵ Birači mogu izvršiti provjeru svoje evidencije tijekom cijele godine i zatražiti ispravku svojih podataka kod nadležnih općinskih institucija. Birački spiskovi također su bili dostupni javnosti na uvid od 8. lipnja do 8. srpnja.²⁶ Birači koji se ne mogu pronaći u SBS ali mogu dokazati valjano prebivalište u svojoj općini mogu se registrirati na biračkom mjestu i glasovati putem „nepotvrđenog glasačkog listića“ na dan izbora. Birači vezani uz dom i oni koji se nalaze u mjestima pritvora mogu glasovati putem mobilnih glasačkih kutija, dok interno raseljene osobe mogu glasovati na biračkim mjestima za glasovanje u odsutnosti.

Za ove izbore, SBS je zaključen 22. kolovoza, sa 3,400.204 registriranih birača, uključujući 44.789 registriranih za glasovanje u inozemstvu.²⁷ Iako većina sugovornika ODIHR EOM nije dovela u pitanje inkluzivnost SBS-a, izražena je određena zabrinutost glede njegove točnosti, uključujući zastarjelu evidenciju osoba koje su otišle u inozemstvo i preminulih osoba. SIP je naznačilo da građani koji su napustili zemlju kako bi živjeli i radili u inozemstvu često ne otkazuju svoje mjesto boravka u Bosni i Hercegovini te se stoga po automatizmu i dalje nalaze na spisku.²⁸

VII. REGISTRIRANJE KANDIDATA

Pravo na učešće daje se građanima sa biračkim pravima. Nakon amandmana iz 2024., nijedna osoba koja je osuđena od strane bilo kojeg međunarodnog ili domaćeg suda za zločin genocida, zločine protiv čovječnosti ili ratne zločine ne može se kandidirati na izborima niti obavljati bilo koju izbornu, imenovanu ili drugu dužnost.²⁹ Kandidati na lokalnim izborima mogu biti na stranačkim ili koalicijskim listama, mogu biti neovisni kandidati ili na listi neovisnih kandidata. Kandidat se može kandidirati samo u jednoj izbornoj jedinici i na jednoj listi.

Registracija kandidata je dvostepeni proces. Prvo, SIP potvrđuje podobnost političkih subjekata.³⁰ U ovoj fazi, politički subjekti podnose potpise podrške i izborne pologe, između ostalih dokumenata.³¹ Po potvrđivanju, politički subjekti mogu podnijeti kandidatske liste. Sukladno amandmanima iz 2024., podnošenje se vršilo isključivo u elektronskoj formi, putem posebne online platforme. SIP je obavijestilo ODIHR EOM da je to značajno olakšalo proces verifikacije i registracije, pošto platforma omogućava automatsku verifikaciju svih potpisa podrške, te također automatski provjerava da li su ispunjeni i neki drugi uvjeti, što uključuje i rodne uvjete.³²

²⁴ Registracija stalnog prebivališta obvezna je za sve građane, dok raseljene osobe mogu imati boravište do povratka u općinu u kojoj su prethodno imali stalno prebivalište.

²⁵ Birači registrirani u inozemstvu mogu glasovati na jednom od 14 biračkih mjesta formiranih u veleposlanstvima i konzularnim uredima Bosne i Hercegovine ili putem pošte.

²⁶ Većina sugovornika ODIHR EOM potvrdila je da su spiskovi bili dati na uvid javnosti sukladno zakonskim obvezama. Birači također mogu provjeriti svoje podatke na web-stranici SIP-a.

²⁷ Od ukupno 3,400.204 registriranih glasača na SBS-u, 3,334.288 su redovni glasači, 5.911 su glasači u odsustvu, 15.216 su glasači putem mobilnih glasačkih kutija, 43.535 su glasači putem pošte i 1.254 su glasači koji glasuju na nekom od 14 biračkih mjesta u inozemstvu. Ukupno 1,705.896 glasača su žene (50,17 posto upisanih birača).

²⁸ Za ažuriranje SBS-a, SIP ovisi o točnosti podataka koje dostavljaju druge institucije nadležne za ažuriranje registra stanovništva, što uključuje općine i županijske i entitetske policiju.

²⁹ SIP je obavijestilo ODIHR EOM da postoje teškoće u verificiranju usljed nepostojanja baze podataka o osuđenim ratnim zločincima, te da te podatke trebaju dostaviti sudovi pojedinačno i Ministarstvo pravde.

³⁰ Politički subjekt može biti stranka, koalicija stranaka, neovisni kandidat ili lista neovisnih kandidata registriranih za učešće na izborima.

³¹ Stranke i neovisni kandidati moraju dostaviti 100 potpisa iz općina koje imaju manje od 10.000 registriranih birača i 200 potpisa za općine sa preko 10.000 registriranih birača. Političke stranke sa članovima koji imaju mandate u općinskim vijećima ili skupštinama izuzete su od prikupljanja potpisa.

³² Prethodno je zbog ograničenih sredstava SIP bilo u mogućnosti da verificira samo uzorak od 10 posto potpisa podrške za svakog subjekta. SIP je obavijestilo ODIHR EOM da su se ovaj put provjerili svi potpisi.

Da bi bile prihvaćene od strane SIP-a, kandidatske liste moraju sadržavati najmanje 40 posto kandidata manje zastupljenog spola, sa konkretnim uvjetima glede pozicioniranja.³³ Na ovim izborima, ukupno 42 posto kandidata su žene. Sugovornici ODIHR EOM bili su mišljenja da uvjet glede pozicioniranja nije dovoljan da osigura jednaku zastupljenost žena. Samo 29 od 386 kandidata za načelnike su žene (8%), što uključuje i četiri od pet aktualnih načelnica.

Proces registracije kandidata počeo je 9. svibnja i završio 22. kolovoza. Ukupno je potvrđeno 296 političkih subjekata, što uključuje 110 političkih stranaka, 58 koalicija, 76 neovisnih kandidata, 43 kandidata koji predstavljaju nacionalne manjine, te devet lista neovisnih kandidata. Sveukupno 26.089 kandidata učestvuju na ovim izborima.

VIII. OZRAČJE KAMPANJE

30-dnevna izborna kampanja službeno je počela 6. rujna i završiti će se 5. listopada.³⁴ Tijekom službenog trajanja kampanje, vlasti su „dužne osigurati ravnopravan tretman“ kandidatima u njihovim zahtjevima da koriste javna mjesta i objekte u svrhu kampanje. Zakon, između ostalog, zabranjuje kandidatima korištenje „jezika mržnje“, širenje dezinformacija, sprječavanje novinara da obavljaju svoj posao, te obećavanje novčane nagrade s ciljem dobivanja podrške birača. Amandmani iz 2024. također su detaljnije regulirali zloupotrebu javnih sredstava, te su povećali kazne za sva kršenja tijekom razdoblja službene kampanje. Nadalje, amandmani iz 2024. zabranjuju svaku vrstu vođenja kampanje, uključujući i plaćeno političko oglašavanje, od dana raspisivanja izbora do razdoblja službenog početka kampanje (za ove izbore, radi se o razdoblju od 8. svibnja do 6. rujna), te daju ovlasti SIP-u da sankcionira svaki vid preuranjene kampanje.³⁵ Važeći propisi za vođenje kampanje također se primjenjuju na platforme društvenih mreža.

SIP je opsežno koristilo svoje nove ovlasti, izricanjem mnogobrojnih novčanih kazni za preuranjenu kampanju, međutim u velikom broju slučajeva nije moglo pronaći dovoljno dokaza o zloupotrebi javnih sredstava (vidjeti *Rješavanje izbornih sporova*). Sugovornici iz sektora civilnog društva obavijestili su ODIHR EOM da su SIP-u prijavili veliki broj kršenja, te da su također objavili javna izvješća navodeći široku zloupotrebu javnih sredstava.³⁶ Bosna i Hercegovina ne zabranjuje povećano trošenje državnih sredstava tijekom izbornog razdoblja.

Amandmani iz 2024. također imaju za cilj promoviranje rodne jednakosti tijekom vođenja kampanje, poticanjem političkih stranaka da osiguraju jednaku promidžbu kandidata oba spola u medijskim nastupima, na javnim okupljanjima i drugim vidovima vođenja izborne kampanje.

³³ Izborni zakon propisuje da najmanje jedan kandidat manje zastupljenog spola bude postavljen među prva dva kandidata, dva među prvih pet kandidata i tri među prvih osam kandidata na svakoj listi. SIP može vratiti listu na ispravku, registrirati dio liste koji je sukladan kvoti i uvjetima za pozicioniranje, ili odbiti registraciju. SIP je obavijestilo ODIHR EOM da online platforma koja se koristi za registraciju kandidata ne dopušta političkim subjektima da dovrše registraciju osim ako nisu ispunjeni uvjeti glede rodne kvote i pozicioniranja.

³⁴ Izborna šutnja, koja se odnosi i na vođenje kampanje online, nastupa u sedam sati ujutro 5. listopada i traje do zatvaranja birališta na dan izbora.

³⁵ Tijekom trajanja ove predizborne kampanje, medijima je dozvoljeno informirati javnost o aktivnostima dužnosnika, međutim bez navođenja njihove stranačke pripadnosti niti da su kandidati na izborima.

³⁶ Transparency International u Bosni i Hercegovini (TI BiH) [izvjestio je](#) da su u dva mjeseca prije službenog početka kampanje jednokratne isplate umirovljenicima i ostalim građanima iznosile oko 53 milijuna KM (oko 27,1 milijun eura). TI BiH je do 16. rujna [identificirao](#) još 667 državnih infrastrukturnih projekata započetih u istom razdoblju, ukupne vrijednosti 629,973.636 KM (oko 322,10 milijuna eura). Građanska promatračka koalicija *Pod Lupom* [izvjestila je](#) da je u šest tjedana prije početka službene kampanje zabilježila 917 nepravilnosti, uključujući 263 slučaja zloupotrebe javnih sredstava.

Sa službenim početkom kampanje 6. rujna, diljem zemlje pojavili su se plakati, poster i leci koji promiču širok raspon kandidata, kao i predizborni štandovi. Kandidati se također obraćaju biračima putem društvenih mreža, što uključuje Facebook i X.³⁷

IX. FINANCIRANJE KAMPANJE

Financiranje izborne kampanje prvenstveno je regulirano Izbornim zakonom i Zakonom o financiranju političkih stranaka.³⁸ Političke stranke zastupljene u relevantnim zakonodavnim tijelima imaju pravo na godišnje javno financiranje, koje se može koristiti za financiranje izbornih kampanja.³⁹ Zakon ograničava iznose priloga fizičkih i pravnih osoba, te zabranjuje određene izvore financiranja.⁴⁰ Također postoje ograničenja na trošenje sredstava: politički subjekti mogu potrošiti do 0,30 KM (oko 0,15 eura) po registriranom biraču. Amandmani iz 2024. pooštrili su kazne za prekoračenje trošenja sredstava.⁴¹

Sukladno amandmanima iz 2024., kandidati na izborima obvezni su da najkasnije na dan prijavljivanja za učešće na izborima otvore poseban bankovni račun za prihode i rashode u kampanji.⁴² Sukladno prethodnoj preporuci ODIHR, amandmani iz 2024. uveli su privremeno izvještavanje o financiranju kampanje. Dok kandidati moraju SIP-u dostaviti privremena izvješća tri dana prije dana izbora, SIP je obavijestilo ODIHR EOM da će izvješća objaviti tek nakon dana izbora.⁴³ Kandidati su obvezni dostaviti konačna izvješća u roku od 30 dana od dana objavljivanja konačnih izbornih rezultata.⁴⁴ Iako zakon ne zabranjuje gotovinske priloge i doprinose u naturi, amandmani iz 2024. obvezuju kandidate da navedu u konačnim izvješćima sve gotovinske priloge i transakcije, kao i troškove za online distribuciju predizbornih materijala. Određeni sugovornici ODIHR EOM izrazili su zabrinutost glede mogućeg neprijavlivanja transakcija od strane političkih stranaka.

SIP ima mandat za nadzor nad financiranjem političkih stranaka i kampanja i može, ili *ex officio* ili na osnovu žalbe, izreći kazne u slučaju kršenja.⁴⁵ Iako su sugovornici ODIHR EOM općenito pozdravili nedavno donesene amandmane glede financiranja kampanje, mnogi su izrazili zabrinutost glede kapaciteta SIP-a da vrši učinkovit i pravovremeni nadzor, uzimajući u obzir ograničena sredstva na raspolaganju.

X. MEDIJI

Iako postoji pluralistično medijsko ozračje, sa velikim brojem medijskih kuća, mediji su podijeljeni po etničkoj i političkoj pripadnosti. Istovremeno, mediji su i dalje izloženi pritisku političkih ili poslovnih interesa, što po mišljenju velikog broja sugovornika ODIHR EOM kompromitira njihovu sposobnost da

³⁷ ODIHR EOM prati naloge glavnih kandidata i lidera glavnih stranaka na društvenim mrežama. Pored toga, ODIHR EOM pravi kvalitativnu analizu retorike i prisustva dezinformacijskih narativa na društvenim mrežama.

³⁸ Zakoni Republike Srpske i Distrikta Brčko o političkim strankama i uputstva SIP-a također reguliraju određene aspekte financiranja izborne kampanje.

³⁹ Političke stranke imaju pravo na godišnje financiranje iz državnog, entitetskih, županijskih i općinskih proračuna.

⁴⁰ Fizička osoba može uplatiti novčani prilog stranci u godišnjem iznosu do 10.000 BAM (5.112 eura), član stranke do 15.000 BAM (7.669 eura), te pravna osoba do 50.000 BAM (25.562 eura). Zabranjeni su novčani prilogi iz inozemstva, od anonimnih osoba i vjerskih organizacija, također iz izvora javnih sredstava i od osoba koje imaju ugovore o javnoj nabavi u vrijednosti od preko 10.000 BAM u tekućoj godini.

⁴¹ Od 3.000 do 30.000 BAM (cca od 1.534 do 15.337 eura).

⁴² Pošto je pod sankcijama SAD-a, SDS nije mogla otvoriti poseban račun. Stranka je nakon toga dostavila registracijska dokumenta pod imenom „SDS – Volja naroda“, te je bila registrirana od strane SIP-a pod tim imenom. Konačnu odluku glede registracije SDS-a pod njenim izvornim imenom donijele Ustavni sud Bosne i Hercegovine. SIP je objasnio da se izvješća ne mogu objaviti prije dana izbora uzimajući u obzir rokove za dostavljanje izvješća i razdoblje predizborne šutnje od 24 sata.

⁴⁴ SIP će objaviti izvješća o financiranju kampanje na svojoj web-stranici u roku od 30 dana od dana primitka. Nepoštivanje obveza o izvještavanju može dovesti do ukidanja registracije ili oduzimanja mandata.

⁴⁵ Amandmani iz 2024. obvezuju sve državne, entitetske, županijske i općinske institucije da surađuju sa SIP-om i pruže sve podatke, informacije i dokumenta neophodna za učinkovitu verifikaciju točnosti podataka.

pružaju nepristrano pokrivanje političkih i društvenih aktualnosti. Rasprostranjenost interneta doprinosi važnosti online medija, što uključuje društvene mreže i posebice Facebook, koji uz televiziju služi kao osnovni izvor informacija.

Državni i entitetski ustavi jamče slobodu izražavanja. Unatoč tome, kleveta je rekriminalizirana u Republici Srpskoj u srpnju 2023., što je izazvalo veliku domaću i međunarodnu zabrinutost.⁴⁶ Sugovornici ODIHR EOM, kao i brojna izvješća, naglasila su povećan pritisak na medije, posebice glede verbalnih napada i prijetnji novinarima,⁴⁷ korištenje tužbi za klevetu od strane političara kako bi se ušutkali mediji, netransparentno vlasništvo medija, kao i lošu financijsku situaciju javnih emitera, naročito na državnoj razini.⁴⁸

Javni RTV servis pruža Radio-televizija Bosne i Hercegovine (BHRT) na državnoj razini, te Radio-televizija Federacije Bosne i Hercegovine (FTV) i Radio-televizija Republike Srpske (RTRS) na entitetskoj razini. Financiranje predstavlja dugotrajni problem, a ODIHR je prethodno preporučio uvođenje stabilnog sustava financiranja javnog emitera.

Medijsko pokrivanje izbora regulirano je Izbornim zakonom, što uključuje i amandmane iz 2024.,⁴⁹ te je nadopunjeno propisima SIP-a iz svibnja 2024. godine. Elektronski mediji su obvezni poštivati načela ravnoteže i nepristranosti, posebice u informativnim i drugim političkim programima.⁵⁰ Svaki javni emiter mora svakom političkom subjektu omogućiti najmanje tri minute besplatnog emitiranja u terminima s najvećom gledanošću. Politički subjekti također mogu kupiti najviše 30 minuta plaćenog vremena tjedno u javnim medijima, a najviše 60 minuta tjedno u privatnim medijima. I dok su javni emiteri odlučili da ne emitiraju debate, ponajviše zbog decentraliziranosti izbora i velikog broja izbornih subjekata, najpopularniji domaći internet portal *Klix.ba*, kao i nekoliko lokalnih medija, organiziraju niz debata.

Regulatorno tijelo za medije, odnosno Regulatorna Agencija za komunikacije (RAK), nadležna je za nadzor poštivanja zakona od strane emitera, što uključuje i izricanje kazni. RAK je obavijestio ODIHR EOM da zbog nedostatka tehničkih sredstava i ljudstva neće vršiti monitoring medija tijekom razdoblja izborne kampanje, unatoč prethodnoj preporuci ODIHR. Stoga, RAK vrši svoju funkciju nadzora isključivo na osnovu prigovora treće strane; u razdoblju od 8. svibnja, kada su raspisani izbori, RAK je zaprimio četiri relevantna prigovora. Prigovori glede tiskanih i online medija spadaju pod nadležnost Vijeća za štampu i online medije, samoregulacijskog tijela koje donosi neobvezujuće odluke.

ODIHR EOM je 6. rujna započeo sa kvalitativnim i kvantitativnim medijskim monitoringom šest TV kanala, tri online portala i tri novine.⁵¹

⁴⁶ Vidjeti, između ostalog, [izjavu](#) predstavnice OEES-a za slobodu medija, [reagiranj](#)e Ureda visokog povjerenika UN-a za ljudska prava, kao i [zajedničku izjavu](#) UN-a, Misije OEES-a, Vijeća Europe i Ureda EU u Bosni i Hercegovini.

⁴⁷ Vidjeti, između ostalog, [izjavu](#) predstavnice OEES-a za slobodu medija iz 2023., [Izvješće EU za Bosnu i Hercegovinu iz 2023.](#), kao i [izjavu](#) Udruženja *BH novinari* iz kolovoza 2024. kojom se osuđuju prijetnje protiv magazina *Slobodna Bosna*.

⁴⁸ Nedavno su Reporteri bez granica naznačili dramatičan pad zemlje na ljestvici slobode medija, vidjeti [Press Freedom Index 2024 – Bosnia and Herzegovina](#).

⁴⁹ Između ostalog, amandmanima iz 2024. proširuje se obveza transparentnosti u smislu otkrivanja detalja o vlasništvu i na online medije, te se daje pravo elektronskim medijima da odbiju emitiranje oglasa koji su diskriminatorni po više osnova ili podstiču mržnju.

⁵⁰ Dozvoljeno je informativno pokrivanje dužnosnika koji su kandidati na izborima, pod uvjetom da se njihova kandidatura ne pominje. Ovi dužnosnici ne smiju imati privilegiran položaj u medijima u odnosu na druge kandidate na izborima.

⁵¹ ODIHR EOM vrši monitoring tri javna TV kanala, *BHT-1* (državni emiter), *RTVFBiH* (Federacija BiH) i *RTRS* (Republika Srpska), te tri privatna kanala (*BN*, *Hayat* i *NI*). ODIHR EOM također vrši monitoring web-stranica *avaz.ba*, *klix.ba*, i *nezavisne.com*, kao i dnevnih novina *Glas Srpske*, *Oslobođenje* i *Večernji List*. TV kanali se prate u terminima sa najvećom gledanošću (18.00–24.00h). Što se tiče online medija i novina, prate se njihove dnevopolitičke i izborne rubrike.

XI. RJEŠAVANJE IZBORNIH SPOROVA

Birači i kandidati na izborima čija su prava prekršena mogu izbornoj administraciji podnijeti prigovore glede izbora. Izborni zakon obvezuje SIP da *ex officio* pokrene postupak po službenoj dužnosti nakon što primi informaciju o izbornim povredama. OIP su nadležna za prigovore u svezi s registracijom birača i većinom slučajeva kršenja kampanje, dok SIP zadržava nadležnost da u prvom stupnju rješava određene slučajeva kršenja kampanje, što uključuje slučajeve koji se prema zakonu tiču govora mržnje i zlouporabe javnih sredstava, kao i žalbe protiv odluka OIP. Iako, u pravilu, žalbe na odluke SIP-a rješava Apelaciono odjeljenje Suda Bosne i Hercegovine, čije su odluke konačne, amandmani iz 2024. onemogućavaju daljnje preispitivanje određenih odluka.⁵²

Sukladno prethodnoj preporuci ODIHR, amandmanima iz 2024. produžavaju se rokovi za podnošenje prigovora izbornim povjerenstvima i podnošenje žalbi SIP-u sa 48 na 72 sata.⁵³ Žalbe na odluke SIP-a sud mora riješiti u roku od tri dana. Dok javno razmatranje izbornih sporova još uvijek nije propisano zakonom, usprkos prethodnim preporukama ODIHR-a, SIP je do sada rješavao većinu pritužbi na javnim sjednicama.⁵⁴ SIP vodi bazu podataka o žalbama sa unosom osnovnih informacija o pitanjima koja se razmatraju i poduzetim mjerama, međutim odluke u vezi žalbi se ne objavljuju u potpunosti.

Do 13. rujna SIP je zaprimilo oko 1.500 žalbi i pokrenulo postupke po službenoj dužnosti, uglavnom u svezi s preuranjenom kampanjom, zloupotrebom javnih sredstava i imenovanjem predsjednika i dopredsjednika BO. Amandmani iz 2024. su, *inter alia*, detaljno definirali zlouporabu javnih sredstava i okarakterizirali preuranjenu kampanju kao izborni prekršaj za koji je predviđena novčana kazna u iznosu od 3.000 do 30.000 KM (cca 1.534 do 15.337 eura). SIP je prihvatilo veliki broj žalbi i u *ex officio* postupcima utvrdilo kršenja u svezi s preuranjenom kampanjom; usljed nedostatka dokaza, odbacilo je veći broj prigovora u kojim se navodila zlouporaba javnih sredstava.⁵⁵ SIP je smijenilo predsjednike i dopredsjednike BO za koje je utvrdilo da su članovi političkih stranaka.⁵⁶ Neki od sugovornika ODIHR EOM ukazali su na nedosljednost SIP-a u izricanju kazni za kršenje kampanje, te su izrazili mišljenje da je SIP nedosljedno istraživalo kršenja kampanje i stranačku pripadnost predsjednika i dopredsjednika BO.⁵⁷

XII. PROMATRANJE IZBORA

Zakon predviđa promatranje izbora u svim fazama izbornog procesa od strane građanskih i međunarodnih promatrača, te promatrača koje imenuju politički subjekti. Amandmani iz 2024. izričito navode da promatrači moraju biti u mogućnosti provoditi učinkovito promatranje. SIP akreditira međunarodne promatrače i građanske promatrače koji vrše promatranje na državnoj razini (tj. u SIP-u i Glavnom centru za brojanje), dok OIP akreditiraju građanske promatrače za njihove općine, kao i promatrače koje imenuju politički subjekti i kandidati u njihovim općinama. Akreditacija promatrača je u tijeku.

⁵² Amandmani iz 2024. posebice izuzimaju od žalbi odluke SIP-a o prigovorima podnesenim protiv imenovanja predsjednika i dopredsjednika BO.

⁵³ U veoma kompleksnim predmetima, rok se može pomjeriti na tri do pet dana.

⁵⁴ Sukladno prethodnoj preporuci ODIHR, u novim odredbama nadalje se obvezuju SIP i Sud da pravovremeno informiraju javnost o prigovorima i žalbama, kao i odlukama.

⁵⁵ Do službenog početka kampanje 6. rujna, SIP je primilo 582 prigovora na preuranjenu kampanju. U 62 od ovih slučajeva, SIP je izreklo novčane kazne u rasponu od 3.000 do 12.000 KM (cca 1.534 do 6.135 eura), kažnjavajući aktivnosti poput objave kandidature s komentarima na Facebooku, davanja intervjua i pravljenja audio-vizualnih materijala. Od 98 predmeta koji se tiču zlouporabe javnih sredstava a koji su razmotreni do 13. rujna, izrečene su četiri kazne, dok je oko 60 predmeta u tijeku.

⁵⁶ Stranačka pripadnost uglavnom je utvrđivana na osnovu informacija na društvenim mrežama.

⁵⁷ Amandmani iz 2024. obvezuju vlasti i institucije da surađuju sa SIP-om po pitanjima u svezi s izborima. Sugovornici ODIHR EOM primjetili su da nije uvijek slučaj da SIP proaktivno istražuje navode, te da ponekad pogrešno tumači dokaze sadržane u prigovorima i pribavljene *ex officio*.

Pod Lupom, koalicija nekoliko organizacija civilnog društva, uputila je 55 dugoročno angažiranih promatrača i aktivna je u svih 143 općina. *Pod Lupom* je obavijestila ODIHR EOM da planira uputiti oko 1.000 kratkoročno angažiranih promatrača da prate aktivnosti na dan izbora, a njih 450 će se primarno fokusirati na biračka mjesta na kojim će se provoditi IKT pilot-projekti.

XIII. AKTIVNOSTI ODIHR EOM

ODIHR EOM otvorila je svoj ured u Sarajevu 30. kolovoza 2024. godine. Šef misije susreo se sa pomoćnikom ministra vanjskih poslova, predsjednicima i članovima Središnjeg izbornog povjerenstva, visokim predstavnikom, državnim javnim emiterom, političkim strankama, predstavnicima civilnog društva i članovima diplomatske zajednice. ODIHR EOM uspostavila je redovne kontakte sa izbornom administracijom, institucijama vlasti uključenim u izborni proces, političkim strankama, kandidatima, civilnim društvom, medijima i diplomatskom zajednicom. Kongres lokalnih i regionalnih vlasti Vijeća Europe i Europski parlament najavili su upućivanje promatračkih delegacija za promatranje na dan izbora.

*Engleska verzija ovog izvješća je jedini službeni dokument.
Dostupni su neslužbeni prijevodi na bosanski, hrvatski i srpski jezik.*